

ג. צמצום הציפיות

אין אני אומר שספר זה מסלק כל קושי למבין אותו, אלא אומר אני שהוא מסלק את רוב הקשיים ואת הגדולים שבהם.

אדם נכון לא ידרוש ממני, ולא יצפה, שבהזכירי עניין מסוים - אשלים אותו, או שכאשר אתחיל לבאר משמעותו של משל מן המשלים - אמצה את כל הנאמר באותו משל. דבר זה אי אפשר לבר דעת לעשות בלשונו בשביל מי שהוא מדבר עמו פנים אל פנים¹¹, לא כל שכן שיכתבנו בספר, פן ייהפך מטרה לכל סכל-בעיניו, שישלח בו את חצי סכלותו.

ד. הטעם לכתיבה לא שלמה - האיסור לפרסם סודות אמוניים להמון העם

בחיבורינו ההלכתיים¹² ביארנו משהו מעניין זה והעירונו על עניינים רבים. הזכרנו שם ש"מעשה בראשית" - הוא חוכמת הטבע¹³, ו"מעשה מרכבה" הוא חוכמת האלוהות. הסברנו את דברי חז"ל (חגיגה יא, ב-ג, א): "אין דורשין בעריות בשלושה, ולא במעשה בראשית בשניים, ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו... - מוסרין לו ראשי הפרקים"¹⁴.

לכן אל תדרוש ממני כאן אלא ראשי הפרקים. ואפילו התחלות אלה (=ראשי הפרקים) אינן מסודרות בספר זה ולא רצופות, אלא מבודדות ומעורבות בעניינים אחרים שברצוני להבהירם. שכן כוונתי שהאמיתות תופענה מבעד לראשי הפרקים ושוב תיסתרנה, כך שלא ננגד את המטרה האלוהית, שאי אפשר לנגדה, אשר הסתירה את האמיתות המיוחדות להשגת האל מפני המון האנשים¹⁵, שנאמר (תהלים כה, יד): "סוד ה' - ליראיו"¹⁶.

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 11 הרמב"ם מבאר והולך מדוע לא ניתן בעניינים אלו לפרש את הדברים על בוריים.
- 12 הלי' יסודי התורה א-ד; פירוש המשנה חגיגה ב, א; הקדמה לחלק.
- 13 בהלי' יסודי התורה פרקים ג-ד ביאר הרמב"ם יסודות בסיסיים ב"מעשה בראשית". בחלק ב פרקים כט-ל ביאר הרמב"ם שמעשה בראשית היינו לימוד פסוקי בראשית העוסקים באופן שבו נברא העולם. ועיין אור השם מאמר ד דרוש י; דרשות הר"ן דרוש א.
- 14 עיין גם בהקדמת הרמב"ם לחלק ג, שם ביאר שבגלל מגבלה זו נקטעו חכמות אלו מן האומה כליל עד שלא נמצא ממנה לא מעט ולא הרבה.
- 15 לדוגמה: מי שתופס רק דברים שיש להם גוף, אם נוכיח לו שאין לבורא גוף - הוא עלול לכפור בקיומו של הבורא. כך גם אין ההמון משיג כיצד לא ניתן לתאר את האל בשום תואר חיובי ובכל זאת להכיר במציאותו.
- 16 זו הסיבה שגם ריה"ל כתב את הכוזרי באופן של שיחה ולא בספר מסודר, וחזר על דבריו הלן ושוב בספר, ועל זה אמר בפתחה שם "והמשכילים יבינו" (ולא כמו שרצה גודמן להטעות ולפרש

דע שגם חלק מעקרונות הדברים הטבעיים אי אפשר ללמדם בגלוי כפי שהם. שהרי יודע אתה את דבריהם ז"ל: "ולא במעשה בראשית בשניים"¹⁷. אילו ביאר מישהו את הדברים האלה כולם בספר, היה דורש אותם לאלפי אנשים. לכן מופיעות משמעויות אלה גם בספרי הנבואה במשלים, וגם החכמים ז"ל דיברו על אודותן בחידות ובמשלים והלכו בכך בעקבות הספרים. כי הדברים הטבעיים הם דברים שיש להם קשר רב אל חוכמת האלוהות, והם גם כן סודות מסודות חוכמת האלוהות.

ה. סיבה שנייה לדיבור בנושאים אלו במשלים

אל תחשוב¹⁸ שהסודות הגדולים האלה ידועים עד תכליתם וסופם לאחד מאיתנו¹⁹. לא; אלא שפעמים האמת מבהיקה לנו עד שאנו חושבים אותה לאור יום. אחרי כן החומרים (=העיסוק בצורכי הגוף)²⁰ וההרגלים חוזרים ומסתירים אותה עד שאנו חוזרים

הערות - ילמוד ענוים דרכו

שריה"ל רמז שאינו מקבל את עמדות החבר, ובכך לפתוח פתח לפרש את עמדת ריה"ל בניגוד לדברי החבר בספר. וודאי שמה שכותב ריה"ל בשם "החבר" אינו ציטוט של דברי היהודי שדובר עם מלך כוזר באמת, אלא שיטת ריה"ל עצמו. ריה"ל משתמש בסיפור כוזר רק כפלטפורמה ספרותית, מפני שהרבה מדברי היהודי שם תאמו את שיטתו האמונית).

17 ודאי שהעולם נברא בחוקיות שתשרת את תכלית הבריאה, וכן אופן סידור הנבראים - יש בו חכמה והשלכות מוסריות ואמוניות. העולם נברא גם על פי המידות וההנהגות האלוהיות. עיין לדוגמה בחלק ג, לב ובחלק א, עב. היום העיסוק בפייזיקה מנותק מהמטפיזיקה, אולם זה מפני שהמדע מחפש בלימוד מדעי הטבע רק את ההשלכות המעשיות לפיתוח העולם ולא את ההשלכות האמוניות של חוקים אלו.

18 הרב קוק (שמונה קבצים, הקסה) מסביר שהתשוקה לקבל שפע והארה ללא הפסק מעכבת את קבלת ההארה. אדם צריך להכיר בכך שהדרך להשגה עליונה היא על ידי "ברקים": "לפעמים נפסקת היא הופעתו הרוחנית של האדם על ידי מה שהוא חפץ בהשגה נמשכת כנחל, שאין לה הפסק. ואינו שם אל לבו, שאין טבע השגתנו את המחשבות העליונות והצורות הרוחניות כי אם בהשגה מופסקת, שהיא הולכת בצורה של ברקים. וכל ההבדלים שבין השגה להשגה תלויה היא באיכות הברקים, ובקרבתם זה לזה, עד שאפילו הצורה הנמשכת בציוור (=משה, שרואה באופן חי כסרט, ללא הפסק) אינה גם כן אם המשכה של ברקים תכופים, שאין הפסקתם מורגשת. וזה נוהג בכל השגותיהם של בני אדם, אפילו העליונה שבעליונות. ואין החשק התדירי (=החשק שתהיה דבקות קבועה בלי הפסק כלל) של הופעה דבוקה נמצאת בנו, כי אם מצד הצפייה של העתיד הגדול של עולם הבא, שאז נאמר: 'ירוויין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם'. וכל אלה המאורעות, של התשוקות העליונות ומידותיהן וההברקות והפסקותיהן, נוהגים הם בכל מין הופעה והשגה, יצירה וחיודוש, לפי ערכה, מן הבריאה היותר עליונה, והנבואה היותר בהירה, עד היצור הקטן, והחידוש היותר רגיל. אף על פי שהם רחוקים זה מזה יותר ממרחק שמים וארץ. ויותר ממרחק מזרח ממערב, מכל מקום החלוקים שביניהם יש להם דוגמא, שמהקטן נוכל ללמד על הגדול. והשיעור המועט מודד את המרובה".

19 אין כוונת דברי הרמב"ם, כמו ששש לפרש ולהטעות מיכה גודמן, שלכולם יש ספקות אמוניים בכל יסודות האמונה כגון מציאות ה' וכו'. אין להם ספקות, אולם הבנת הדברים לעומקם היא משהו אחר. אדם יכול לראות ולדעת שיש לו אב המשגיח ומצווה אותו אך הוא אינו יודע כיצד הוא עושה זאת ומיה מהותו של האב וכו'. ולא היה צריך לכתוב כן אלמלא דברי ההטעיה שלו.

20 עיין לקמן בפרק ב ובפרק י ובחלק ג, גא. ועיין בשמונה קבצים, ב, רנו: "המחשבה האלוהית בטהרתה

מסלול 1: יום ד לפרשת כי תשא

מסלול 2: יום א לפרשת כי תשא

להיות בלילה אפל, קרוב למה שהיינו בתחילה. משולים אנו אפוא למי שהברק מבריק לו מדי פעם בפעם בלילה אפל מאוד.

יש בינינו מי שהברק מבריק לו פעם אחר פעם, עד שהוא כביכול תמיד בתוך אור שאינו פוסק, כך שהלילה הופך לו ליום. זו היא דרגת גדול הנביאים (משה²¹) אשר נאמר לו (דברים ה, כז): "וְאַתָּה פֶּה עֶמֶד עֶמְדִי", ונאמר עליו (שמות לד, כט): "כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ".

ויש ביניהם מי שהבריק לו הברק פעם אחת בכל ליל²². זאת היא דרגת מי שנאמר

הערות - ילמד ענוים דרכו

עומדת היא באדם, ובכל משיג נבוא, רק ברגע המצומצם החדש של התגלותה, אחר כך היא מתערבת כבר עם הבשר ועם הגבולים, ומתעכרת. וההתמדה של האורה העליונה באה רק על ידי ברקים תדירים, רצוא ושוב כמראה הבזק, שלפעמים מתוך תכיפתם הם נראים כאור אחד נמשך, שהנקודות מתחברות יחד והוות לקווים. ומתרחבים הקווים ונהיים לשטחים, והשטחים מתעבים והיו למעוקבים, למלאים את כל המצוי, למגשימי ההווה, למהווי הישות המעשית. 'ה' בחכמה יסד ארץ".

21 גם משה גדול הנביאים היה נתון בתוך גוף (=הלילה), אלא שהוא לא סר מדבקותו בה' ואשר על כן היה כמי ששרוי בלילה שיש בו סערת ברקים בלתי פוסקת. ועיין בחלק ג, נגא, שהרמב"ם כותב שגם האבות היו בדבקות מתמדת בה', אלא שהם עסקו בענייני החומר מתוך כוונה לשם שמים תמיד, ואילו משה היה עסוק בקביעות בעניינים האלוהיים עצמם, ועל כן הושבת כוח הגוף ממנו. לכן נבואת משה אינה שונה מנבואת שאר הנביאים רק ב"כמות" אלא גם ב"איכות". העמידה המתמדת לפני ה' יוצרת מדרגה חדשה - עיין בהקדמה לחלק, העיקר השביעי, ההבדל הרביעי; ועיין לקמן חלק ב, לה. דוגמה לתכיפות ברקים זו היא הסתכלות על תמונות הבאות מפעם לפעם לעומת הסתכלות בתמונות הרצות ברצף מהיר ומאוחד שיוצר סרט חי ממש. וז"ל הראי"ה בשמונה קבצים ד, פ: "כשם שאי אפשר להכיר את העולם הגשמי לנוגה הברק המבריק ומתעלם, ואפילו יהיו ברקים רבים, אבל סוף כל סוף הסירוגין שלהם עושה את הארתם בלבתי מספיקה, זולת אם יתרבו כל כך עד כדי התמדת האורה, עד כדי ביטול החושך המפסיק בהאור הברזק תדיר, כן הוא בהארה הרוחנית, אין להכיר את העולם העליון, את אור הקדושה, המוסריות הטהורה, שלטון היושר, שפעת הנשגב, כי אם על ידי הופעה מתמדת. הנבואה אור של סירוגין הוא, רק נבואתה של תורה, נבואתו של משה רבנו, זו היא אור זולף בלתי פוסק, ולאורו נסע ונלך". בכל עיקר זה כבר מיכה גודמן שניסה להטעות מכאן שאין הבדל בין משה לבין שאר הנביאים אלא בכמות, ולבטל את דברי הרמב"ם במקומות אחרים.

22 ונ"ל שאצל שאר הנביאים הפערים בין ברק לברק נבעו מהירידה לענייני החומר, אבל אצל משה נבעו הפערים מהענוה שלו, "ויסתר משה פניו", הוא עצמו היה נרתע לאחור, ודווקא בזכות זה זכה להשגה נוספת (עיין מכתב מאליהו חלק א, הווייה והשגה). ואם כן גם המעבר בין הברקים היה מתוך דבקות מצד היראה. וזה הטעם שבפרשת בהעלותך, לפני שה' מגלה את מדרגתו של משה, התורה מקדימה: "והאיש משה ענו מאוד..."

22 זו הסיבה שאין להיבטל מבית המדרש אפילו שעה אחת כי אינך יודע מתי ההארה תגיע. עיין בעין איה לשבת פג, א: "לעולם אל ימנע אדם עצמו מביהמ"ד ואפילו שעה אחת, שהרי כמה שנים נשנית משנה זו בביהמ"ד ולא נתגלה טעמה, עד שבא רחב"ע ופירשה - ישנן הארות שכליות נמשכות והולכות, מתגלות לכל הקרוב אליהן, לעסוק בענייניהן בכל עת תמיד. וישנם ברקים כאלה שאינם מתראים כי אם לעתים מזומנות, אבל הברקים הללו הנה הנם תולדות השקידה התדירית, שאין דרך הרוח ניכר בהם, איך יוצר הוא את הברק השכלי אשר יופיע בפעם אחת באופן פתאומי, בשעה אחת ידועה. ובשביל המטרה הזאת, לא ימנע אדם א"ע מביהמ"ד אפילו שעה אחת, לא יחשוב שהחסר לו בכמות של השפעת ביהמ"ד ישרים אה"כ. יש לפעמים שעה מברקת, שהאור הרוחני

עליהם (במדבר יא, כה): "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יִסְפוּ".

יש מי שיש (לו) הפסקות רבות או מועטות בין ברק לברק.

ויש מי שאינו מגיע לדרגה שחושכו יואר בברק, אלא בגוף מלוטש או משהו מעין זה כגון אבנים וזולתם המאירים במחשכי הלילה. אפילו האור המועט הזה המאיר עלינו אינו מתמיד, אלא מבהיק ונעלם כאילו הוא "לְהֵט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת" (בראשית ג, כד). לפי מצבים אלה שונות דרגותיהם של השלמים.

אלה אשר לא ראו אור מעולם אלא הם מגששים באפלת לילה, עליהם נאמר (תהלים פב, ה): "לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יֵבִינּוּ בַחֲשֻׁכָה יִתְהַלְכוּ". מהם האמת נסתרת כליל חרף עוצמת התגלותה, כמו שנאמר עליהם (איוב לז, כא): "וְעֵתָהּ לֹא רָאוּ אֹרְ בְּהִיר הוּא בְּשִׁחָקִים". הם המוני העם, ואין מקום להזכירם כאן בספר זה.

דע שכאשר רוצה אחד השלמים לפי דרגת שלמותו להזכיר, בפיו או בעטו, דבר שהבין מן הסודות האלה, אין הוא יכול להבהיר אפילו את המידה שהשיג הבהרה שלמה מסודרת כפי שהוא עושה בשאר המדעים שהוראתם מפורסמת. אלא יקרה לו כשהוא מלמד את זולתו מה שקרה לו כאשר הוא עצמו למד, כלומר, שהדבר יצוץ ויבהיק ושוב ייסתר, כאילו כך הוא טבעו של דבר זה, אם ירבה ואם ימעט. לכן, בהיות כוונתו של כל חכם המכיר את האל ויודע את האמת ללמד דבר-מה מעניין זה, לא ידבר בו אלא במשלים וחידות²³.

שאלות מנחות:

- ✦ מהן שתי הסיבות שהמלמד עניינים אלוהיים מדבר במשלים?
- ✦ מדוע התורה מעוניינת להסתיר את "האמיתות המיוחדות" מהמון העם, מה גילוי האמיתות עלול לגרום להם?
- ✦ מה היחס שבין "מעשה בראשית" - מדעי הטבע, ל"מעשה מרכבה" - מדע האלוהות? האם אנו מחברים היום בין פיזיקה לאמונה?

הערות - ילמד ענוים דרכו

מתגלה בה, והאושר המעולה הזה לא ימצא בשעה אחרת. והראיה, משנה זו, שהלכתה נשנית שנים רבות אבל לא הוברק טעמה, ובוודאי יש יחס להברקת הטעם הזה לכל השנים שנשנית המשנה. והתוכן הרוחני, שמתבאר מעניין ההופעות האלוהיות בעצם טהרתן, והשמרן מכל מגע אנושי גם בראשית התחלותיהן, שאז הן מקבלות טומאה, עצם ההסתכלות המבדילה בין הנושאים הללו, הקודש והחול, שבאוצר חיי הרוח, צריכה היא להברקה עליונה, תולדתה של שעת רצון מיוחדת, שלהצלחתה יזכה מי שלא ימנע את עצמו מביהמ"ד אפילו שעה אחת. 'אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי, כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה'".

נמצא שגם המלמדים אינם משיגים בכל רגע את האמת, וכשמשיגים אין להם יכולת להביע זאת בשלמות.

מסלול 1: יום ד לפרשת כי תשא
מסלול 2: יום א לפרשת כי תשא